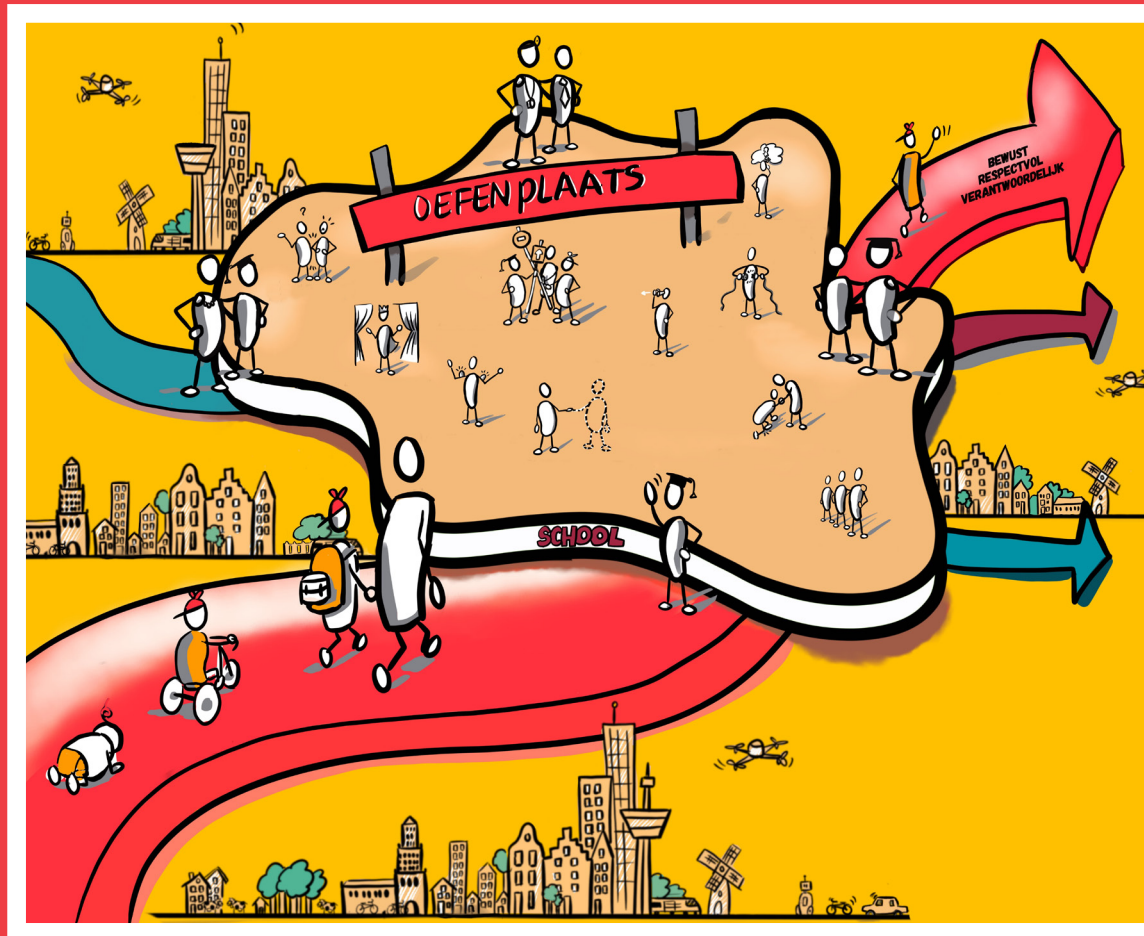

Pas op de plaats:

In gesprek over de school als oefenplaats voor burgerschap

Pas op de plaats:

In gesprek over de school als oefenplaats voor burgerschap

Op school oefenen leerlingen met de vaardigheden die ze nodig hebben om succesvol deel te nemen aan de democratische en diverse samenleving. Vorm geven aan dit burgerschapsonderwijs vraagt om afstemming binnen het team. Wil je een schoolklimaat waarin de burgerschapsonwikkeling van leerlingen zo optimaal mogelijk verloopt, dan is er een schoolbreed gedragen aanpak nodig. Alleen vandaaruit lukt het om doelgericht en samenhangend invulling te geven aan burgerschapsonderwijs dat past bij de eigen schoolcontext: de populatie en directe omgeving van de school.

Deze afbeelding van de school als oefenplaats en de bijbehorende gespreksoefeningen helpen u op weg. Enerzijds geeft de afbeelding zicht op wat er allemaal al (ongemerkt) gebeurt in de school. Anderzijds maakt deze duidelijk waar uw school een volgende stap kan zetten.

Aan de hand van dit instrument werkt u naar een gezamenlijk kader toe, dat als leidraad kan dienen voor het alledaagse handelen in de school als oefenplaats voor burgerschap. Vervolgens kunt u kijken hoe het curriculum aansluit bij de doelen die u heeft besproken.

Voorbereiding

1. Bekijk de volgende pagina's.

U vindt hier:

- een grote afbeelding met vragen erbij
- tien elementkaarten (met achterkant)
- een bonuskaart (met achterkant)
- een slotkaart (met achterkant)

2. Print de grote afbeelding (op A3-formaat, pagina 3)

3. Print alle kaarten uit (dubbelsydig op A4-formaat, pagina 4 t/m 15)

4. Lees de gebruiksaanwijzing.

Gebruiksaanwijzing

STAP 1 'De oefenplaats als geheel'

Leg de grote afbeelding op tafel en bekijk deze. Bespreek met elkaar wat je ziet en behandel de vragen die horen bij de oefenplaats als geheel. Breng zo de eigen schoolcontext in kaart.

STAP 2 'De tien elementen'

Pak de tien elementenkaarten. Elk element bevat een korte introductie, gevolgd door enkele discussievragen die helpen het onderwerp te vertalen naar uw eigen school. Noteer gezamenlijke antwoorden en conclusies.

Variant 1

Wijs een **gespreksleider** aan die steeds een elementkaart kiest, de introductie voorleest en de discussievragen stelt.

Variant 2

Laat iedereen **om de beurt** een element kiezen, de introductie voorlezen en de discussievragen stellen.

Verdeel de elementenkaarten over **kleinere groepjes**. Zij lezen de introductie en bespreken met elkaar de discussievragen. Later presenteert elk groepje de uitkomsten van de gevoerde gesprekken aan de anderen.

Variant 3

Variant 4

Hang de tien elementenkaarten **verspreid** door de ruimte. Hang bij elk element een groot leeg vel. Geef iedereen een stift en vraag de deelnemers om in een beperkte tijd langs de elementen te lopen en de eigen gedachten op te schrijven. Bespreek daarna gezamenlijk de inventarisatie en bepaal over welke elementen je nog door wil praten.

Variant 5

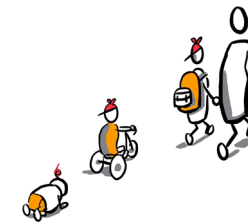
Stel in **verschillende bijeenkomsten** elke keer een andere elementkaart centraal, om meer de diepte in te kunnen gaan.

STAP 3 'Uitblikker'

Pak de bonuskaart. Door de vragen op deze kaart te bespreken gaat u op zoek naar wat uw school tot een unieke oefenplaats maakt en waarin de school zich nog meer onderscheidt.

STAP 4 'Afsluiter'

Pak de slotkaart. Bespreek met elkaar de vragen die erop staan en probeer daarbij conclusies te trekken voor de dag van morgen. Hoe gaan jullie verder met handen en voeten geven aan burgerschapsvorming in de hele school? Wanneer komt wat hier is besproken terug op de agenda?

Meer informatie

Voor meer informatie over de school als oefenplaats voor burgerschap kunt u terecht op onze website: www.schoolenveiligheid.nl.

Wilt u doorpraten over dit onderwerp of wilt u laten weten wat u van het gespreksinstrument vond?

Neem dan contact op met onze helpdesk:

030 - 2856 616 of stuur een mail naar:

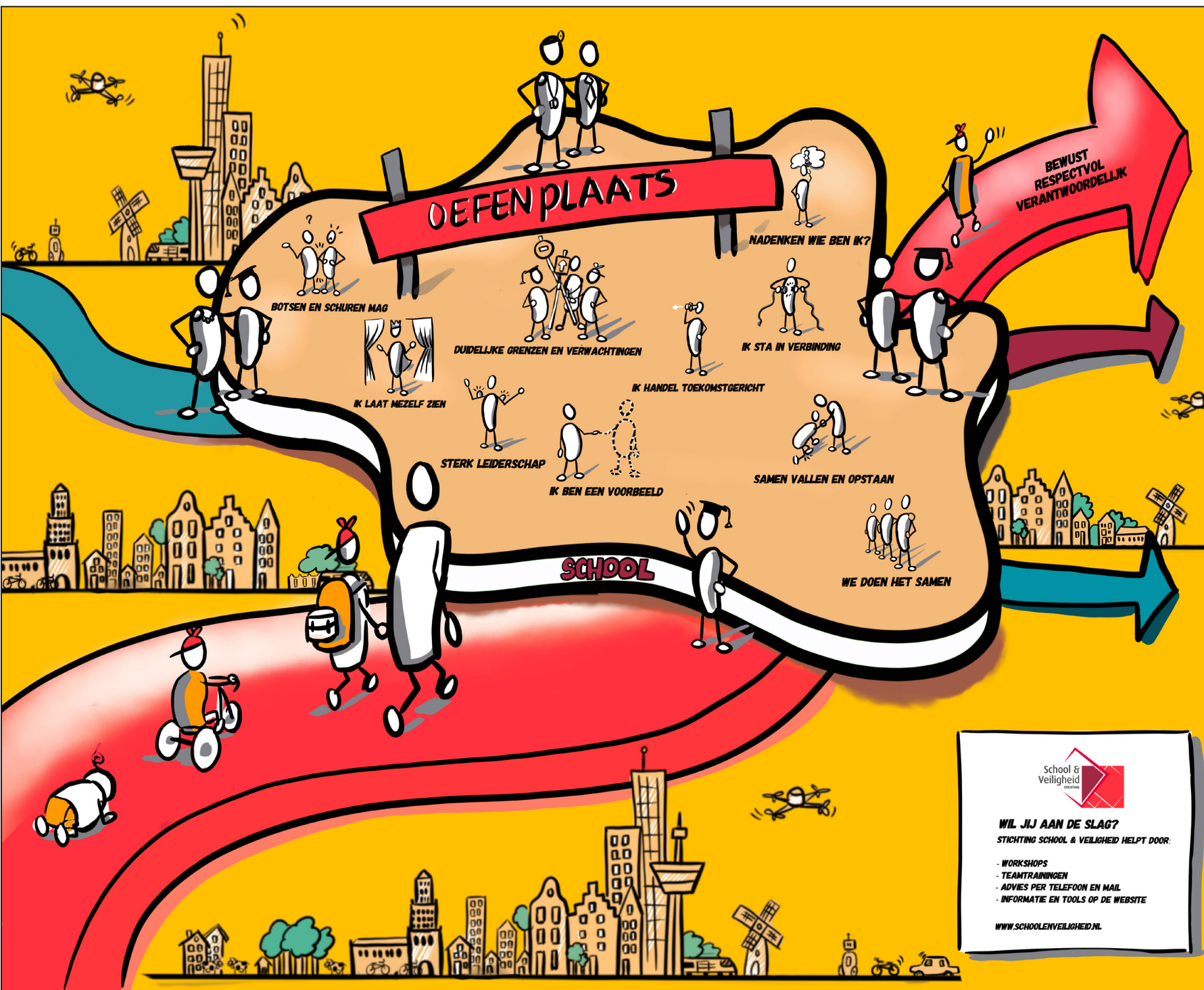
helpdesk@schoolenveiligheid.nl.

De oefenplaats als geheel

De school is geen ommuurde plek die losstaat van de maatschappij en haar invloeden. Docenten, leerlingen, ouders en professionals met wie de school samenwerkt, lopen dagelijks in en uit.

- Wie zijn de leerlingen en de ouders die onze school in komen? Waar komen zij vandaan en wat zijn kenmerken van die groep?
- Wie zijn wij, als docenten die de leerlingen en ouders bij de ingang ontvangen? Wat is onze achtergrond? Wat is onze professionele houding?
- Wie zijn de partners rondom onze school die een rol spelen en hoe is de samenwerking?
- Wie is de leerling die onze school verlaat: welke houding en vaardigheden heeft hij op zak?
- Welke maatschappelijke gebeurtenissen hebben invloed op onze school? Kunnen we die aangrijpen voor burgerschapsvorming?

Botsen en schuren mag

Soms botst het op school. Dat kan ongemakkelijk zijn, maar laat ook de diversiteit zien van onze samenleving. Verschillen zijn een essentieel onderdeel

van een gezonde democratie. Door de confrontatie met anderen op school kunnen leerlingen hun eigen identiteit ontwikkelen. Ze kunnen **reflecteren** op hun eigen **idealen, normen, waarden** en **positie** in de samenleving. Wie ben ik en wat vind ik eigenlijk? En hoe verhoud ik mij tot anderen? In een veilige omgeving kan geoefend worden met het respectvol omgaan met verschillen en spanningen.

Vragen

- Hoe laten we leerlingen reflecteren op hun eigen idealen, normen, waarden en positie in de samenleving?
- Hoe komen onze leerlingen in aanraking met andere perspectieven waar ze van kunnen leren?
- Op welke manier maken wij ruimte voor verschillen en botsende meningen in onze school, tussen en met leerlingen, met ouders, in het team of in onszelf?

Verdere verdieping

- Oefenen in het omgaan met botsingen en spanningen? De training 'Dialogo onder Druk' leert u een gesprek over gevoelige onderwerpen te begeleiden. Voor meer informatie neemt u contact op met onze helpdesk.

Samen vallen en opstaan

In een sociaal veilig leer- en werkklimaat kunnen leerlingen en docenten erop vertrouwen dat zij **mogen oefenen** met vaardigheden, waarden en tegenstellingen.

Fouten maken hoort daarbij, dat is juist leerzaam.

De grootste leermogelijkheden liggen immers buiten de comfortzone. Maar dat kan best spannend of onveilig zijn. Daarom is het belangrijk dat de leerling en de docent het gevoel hebben dat er een 'airbag' is. De school neemt niet alle hindernissen weg, en zorgt zo dat leerlingen leren omgaan met **tegenslag** en **ongemak**. In het team betekent dit dat er een sfeer heerst van 'fouten maken mag' en 'hulp vragen is normaal'.

Vragen

- Proberen wij alle obstakels voor onze leerlingen uit de weg te ruimen?
- Op welke manier dagen wij leerlingen en collega's uit om buiten hun comfortzone te treden?
- Hoe maken wij het veilig voor elkaar en voor leerlingen om te vallen en op te staan?

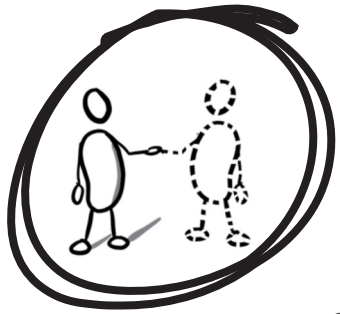

Samen vallen en opstaan

Botsen en schuren mag

Ik ben een voorbeeld

Uit onderzoek blijkt dat de **houding** en het **handelen** van docenten de sleutel is voor morele educatie. **Waardenoverdracht** en waardenstimulering vinden niet alleen mondeling en formeel plaats door kennisoverdracht en lesinhoud, maar ook informeel en impliciet. Met andere woorden, als je leerlingen tolerantie en verantwoordelijkheid wil bijbrengen, dan ben je daarin zelf het voorbeeld. In alles wat je zegt, doet of laat, geef je vorm aan de oefenplaats voor burgerschap en de waarden van de democratie.

Vragen

- Waarin wil ik een voorbeeld zijn als het gaat om burgerschap?
- Op welke manier zijn wij als team een voorbeeld voor leerlingen en ouders?
- Welke regels en verantwoordelijkheden zijn in de school hetzelfde voor zowel leerlingen als docenten en leidinggevend?

Sterk leiderschap

De school als oefenplaats voor burgerschap vraagt van iedereen sterk leiderschap. Dat uit zich niet alleen in het handelen van de docent in het klaslokaal.

Voor optimale burgerschapsvorming van leerlingen en succesvol handelen van docenten is **steun** en **facilitering** vanuit het team en de organisatie cruciaal. Daarnaast is er het organisatiebrede leiderschap van directie, schoolleiding en/of management. Uit onderzoek blijkt dat hun leiderschap het grootste en meest directe **effect** heeft op de **cultuur** in de school. Dat bereiken deze leiders onder andere door de schoolvisie uit te dragen en daar een voorbeeld in te zijn.

Vragen

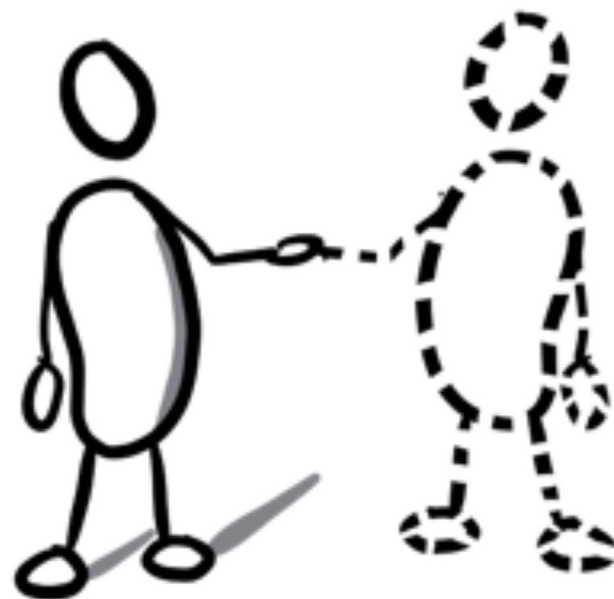
- Wat hebben we van elkaar en van onze leidinggevend nodig om de school als oefenplaats voor burgerschap vorm te geven?
- Durven we feedback te vragen en te geven, en kunnen we feedback ontvangen?

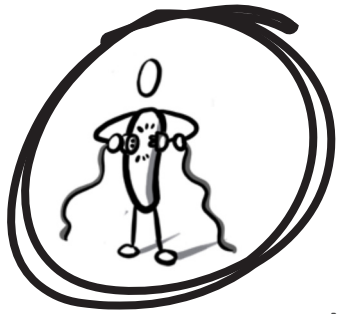

Sterk leiderschap

Ik ben een voorbeeld

Ik sta in verbinding

Iedereen heeft de behoefte om gezien te worden en erbij te horen. Als leerlingen zich **gezien** en **begrepen voelen**, kunnen zij zich ontwikkelen tot

actieve en participerende burgers. De docent heeft daarbij een sleutelpositie. Dat geldt zeker voor leerlingen die het gevoel hebben dat ze er niet toe doen, of die een mening of achtergrond hebben die (door anderen in de samenleving) soms wordt afgewezen. Daarom is het belangrijk om als docent een **open en nieuwsgierige houding** te hebben en de ander 'uit te nodigen' om te vertellen. De ander begrijpen is belangrijker dan de ander overtuigen. Dit vraagt om dóórvragen op wat iemand zegt in plaats van de discussie aangaan over wát iemand zegt. Deze houding werkt niet alleen richting leerlingen, maar is ook belangrijk voor een effectieve samenwerking met ouders en collega's.

Vragen

- In hoeverre weten we wat onze leerlingen en ouders bezighoudt en wat hun belevingswereld is?
- Hoe is bij ons de verhouding tussen doorvragen op wat iemand zegt en uitdagen wat iemand zegt (de discussie aangaan)?

We doen het samen

De school is een mini-samenleving, een 'democratie in het klein'. Voor de school betekent dit dat iedereen een stem krijgt, participeert en verantwoordelijkheid neemt.

Dat geldt dus voor zowel leerlingen als ouders en het team. Participatie – **meedenken** en **meebeslissen** – zorgt voor meer betrokkenheid, eigenwaarde en sociale cohesie. Het bevordert het gevoel dat je je eigen omgeving kan beïnvloeden (actief burgerschap). Zo merken leerlingen dat wat zij zeggen en doen verschil maakt en zullen ze zich meer betrokken voelen bij de maatschappij.

Vragen

- Op welke manier stimuleren wij ouders en leerlingen om mee te denken en verantwoordelijkheid te nemen voor het reilen en zeilen in de school?
- Welke dingen zouden wij meer met leerlingen en ouders samen kunnen beslissen in plaats van zonder hen?
- Waar zou ik zelf meer bij betrokken willen worden in de school?

We doen het samen

Ik sta in verbinding

Ik handel toekomstgericht

Een heldere missie is noodzakelijk om burgerschapsvorming **doelgericht** en **samenhangend** vorm te geven. Die missie verwoordt de bedoeling van het onderwijs en het doel van de (burgerschaps)vorming van de leerlingen. Het geeft richting en structuur in de dagelijkse praktijk: Wat ik nu doe, doe ik om doel x te bereiken.

Vragen

- Welke maatschappelijke ontwikkelingen stemmen ons hoopvol en welke stemmen ons somber? Wat betekent dit voor wat we onze leerlingen willen meegeven?
- Wat zijn vanuit de schoolpopulatie en -identiteit zaken die wij onze leerlingen willen meegeven om ze een goede toekomst te geven in de democratische samenleving?
- Hebben wij allemaal dezelfde interpretatie van onze doelen? Bijvoorbeeld: 'Leerlingen leren omgaan met verschillen' of 'Wij leiden onze leerlingen op tot goede democratische burgers die maatschappelijk verantwoord weten te handelen'. Wat betekenen deze zinnen precies? Wat zien wij onze leerlingen doen aan het eind van hun schoolcarrière?
- Vragen wij ook wat onze leerlingen en hun ouders zelf belangrijk vinden bij burgerschapsvorming?

Nadenken: Wie ben ik?

Docenten denken vaak dat ze voor de klas een neutrale houding aannemen. Uit onderzoek blijkt echter dat écht neutraal zijn bijna niet mogelijk is.

Iedereen heeft (onbewuste) **vooroordelen** en **aannames** die het handelen en denken beïnvloeden. Je daarvan **bewust** zijn, kan al genoeg zijn om een professionele middenpositie in te nemen. Maar dat vraagt tijd voor reflectie. 'Liet ik net te veel mijn mening gelden?' 'Trok ik net te snel een conclusie?' 'Heb ik dat wel goed gezien?' 'Was wat ik net deed wel handig?' 'Waarom doe ik dat eigenlijk zo?' Allemaal vragen op het grensvlak van persoonlijke en professionele **identiteit** en handelen.

Vragen

- Wat betekent een professionele 'neutrale houding' voor ons?
- Op welke momenten hebben wij (met elkaar) tijd om na te denken over zulke reflectieve vragen?

Nadenken: Wie ben ik?

Ik handel toekomstgericht

Duidelijke grenzen en verwachtingen

In een democratische samenleving zijn er duidelijke **grenzen** om individuele rechten, **vrijheden** en **veiligheid** voor iedereen te waarborgen. Discrimineren, haat zaaien, oproepen tot geweld, uitsluiten en kwetsen mag niet. Tegelijkertijd hebben we vrijheid van meningsuiting. Enerzijds moet iedereen de vrijheid krijgen om zich te uiten. Anderzijds moet de sociale veiligheid van alle leerlingen, ouders en docenten gewaarborgd worden.

Vragen

- Welke grenzen en verwachtingen zijn binnen de school voor iedereen helder?
- Over welke grenzen en verwachtingen bestaat soms onduidelijkheid bij leerlingen, docenten of ouders?
- Wat helpt ons als team om duidelijke grenzen te stellen en verwachtingen te hebben naar elkaar, leerlingen en ouders?
- Hoe begrenzen we bij uitlatingen of gedragingen die discrimineren, haat zaaien, oproepen tot geweld, uitsluiten en kwetsen?
- Hoe zorgen we dat onze leerlingen leren om bewust en respectvol om te gaan met hun eigen en andermans religieuze, politieke, culturele, seksuele en gender-identiteit?

Verdere verdieping

- Samen in gesprek tot een gedeeld kader komen van (ongeschreven) regels, verwachtingen en grenzen? Probeer dan het spel *Gedragen Gedrag*.

Ik laat mezelf zien

Elke docent probeert een (pedagogische) relatie op te bouwen met leerlingen en ouders. Informele gesprekken en smalltalk helpen daarbij.

Voor leerlingen is de band die ze hebben met hun docenten van belang bij hun vorming. Investeren in deze **relatie met leerlingen en ouders loont**. Als je bewust open bent over wat jou bezighoudt of wat je misschien lastig vindt, creëert dit respect en een zekere mate van gelijkwaardigheid.

Vragen

- Laten we onze kwetsbaarheid en worstelingen zien aan elkaar, ouders en leerlingen?
- Op welke manier geven wij aandacht aan de relatie met leerlingen en ouders?
- Waarover kunnen we meer openheid ontwikkelen, en waar liggen daarin voor ons grenzen?

Ik laat mezelf zien

Duidelijke grenzen en verwachtingen

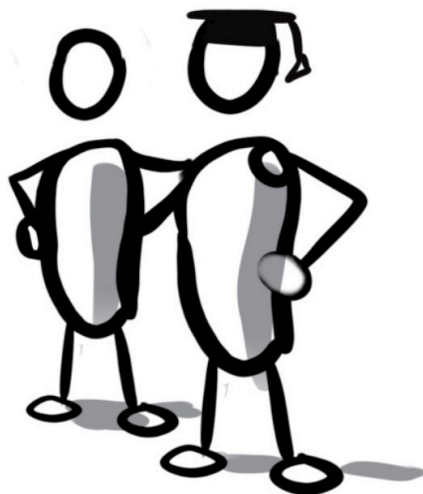

BONUSKAART

Wij blinken uit

Vragen

- Waar zijn wij als school trots op als het gaat om het zijn van een sociaal veilige oefenplaats voor burgerschap?
- Waarin onderscheiden wij ons van andere scholen en hoe kunnen we dit beter benutten?

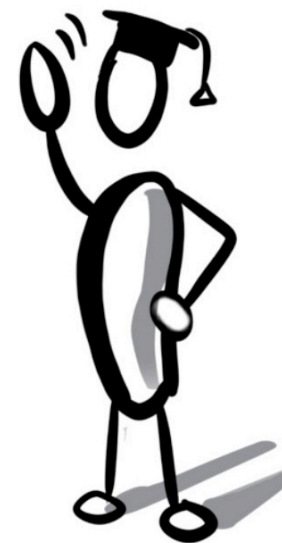

SLOTKAART

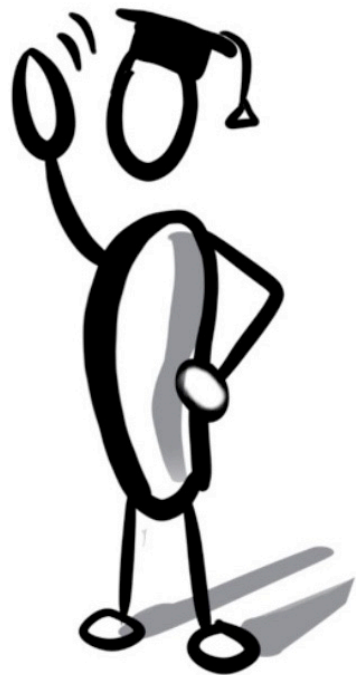
De volgende stap

Vragen

- Welke stap ga ik morgen zetten om mijn klas als sociaal veilige oefenplaats voor burgerschap sterker te maken?
- Welke stap gaan wij zetten om de school als sociaal veilige oefenplaats voor burgerschap sterker te maken?
- Hoe gaan we wat we hier besproken hebben uitwerken en blijvend aandacht geven in de school?

De volgende stap

Wij blinken uit

